

**Міністерство внутрішніх справ України
Донецький державний університет внутрішніх справ**

Мирошниченко Юрій Михайлович

УДК 343.98:343.139

**КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ:
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Реферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Кропивницький – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ.

Опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
дійсний член (академік) Національної
академії правових наук України,
заслужений працівник освіти України
Журавель Володимир Андрійович,
Національна академія правових наук
України, президент

доктор юридичних наук, професор
Щербаковський Михайло Григорович,
Харківський національний
університет внутрішніх справ,
завідувач кафедри кримінального процесу,
криміналістики та експертології
факультету № 6

доктор юридичних наук, професор
Вапнярчук В'ячеслав Віталійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться 20 серпня 2024 року о 10.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02 у Донецькому державному університеті внутрішніх справ за адресою: 25015 м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького державного університету внутрішніх справ за адресою: 25015 м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1.

Реферат розіслано 19 липня 2024 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Андрій ЗАХАРЧЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Істотні зміни соціально-економічних, політичних і правових підвалин української державності, пов'язані з демократичними перетвореннями, призвели до усвідомлення нагальної потреби реального визнання судової влади однією з самостійних і рівноцінних гілок державної влади. Перегляд правозастосовної парадигми суттєво розширив сферу функціонального впливу суду на суспільні відносини й зокрема у царині кримінальної юстиції. Кримінальне процесуальне право зазнало докорінної перебудови, спрямованої на забезпечення вільного доступу до правосуддя, розширення прав невіддільних учасників кримінального провадження, розгортання змагальності кримінального судочинства. Відбулася концептуальна трансформація окремих процесуальних інститутів, що визначає актуальність проблем криміналістичного забезпечення судового провадження в нових процесуальних умовах.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці вітчизняних та іноземних науковців: Л. І. Аркуші, Н. Р. Бабачка, О. М. Бандурки, В. П. Бахіна, П. Д. Біленчука, А. Вайнгарта, В. В. Вапнярчука, Т. В. Варфоломєєвої, В. К. Весельського, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Г. Гончаренка, М. Л. Грїбова, Г. Гроса, Ю. М. Грошевого, А. В. Іщенко, В. А. Журавля, А. В. Іщенко, О. В. Капліної, І. І. Когутича, О. Н. Колесніченка, В. О. Коновалової, О. П. Кучинської, В. В. Лисенка, В. С. Кузьмічова, Є. Д. Лук'янчикова, В. Т. Малярєнка, Г. А. Матусовського, В. Т. Нора, О. В. Одерія, Д. П. Письменного, І. В. Пирога, М. А. Погорецького, В. О. Попелюшка, М. В. Салтевського, С. В. Слінька, Р. Л. Степанюка, В. М. Тертишника, В. В. Тіщенко, Л. Д. Удалової, Ю. М. Черноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, М. Є. Шумила, М. Г. Щербаковського, О. Г. Яновської та ін.

Розроблені до цього часу окремі теоретичні конструкції, що стосуються організаційного, тактичного, методичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ (праці Л. Ю. Ароцкера, (1964), О. І. Чучукало, (2004), М. Й. Вільгушинського (2009), І. І. Когутича (2010), Р. В. Герцика (2021) та ін.) створили передумови та вказали шлях до створення нової, більш загальної теорії. Криміналістика наблизилася до створення цілісного вчення про закономірності судового розгляду кримінальних справ.

Водночас не всі аспекти судової діяльності були піддані науковому аналізу. Недостатньо вивченими залишалися проблемні питання судової тактики, судових ситуацій, обумовлених оновленими процесуальними положеннями щодо судового розгляду. Кардинальні зміни в кримінальному процесуальному законодавстві вимагають переосмислення питань, пов'язаних з визначенням структури судової тактики та її місця в системі криміналістики, організацією та плануванням судового розгляду, технологією судового дослідження, тактикою проведення окремих судових дій. Також малодослідженими є проблеми судової методики.

Вся ця сукупність актуальних питань судового розгляду кримінальних справ вимагає комплексного дослідження, яке може розглядатися через призму теорії

криміналістичного забезпечення судового провадження, що дозволить консолідувати й упорядкувати зусилля дослідників, наукові спрямування яких пов'язані з цим напрямом криміналістики. Пропонована теорія уможливить відображення досліджуваного об'єкта в його єдності та цілісності, об'єднає розрізнені ідеї, поняття, судження в систему чітких теоретичних положень. Разом з тим реалізація змісту цього вчення в теоретичних положеннях криміналістичної техніки, тактики та методики повинна призвести до глибшого впровадження криміналістичних рекомендацій у практику кримінального судочинства. Саме це свідчить про актуальність теми дослідження, обумовлює його теоретичну та практичну значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Пріоритетних напрямків фундаментальних та прикладних наукових досліджень у галузі права на 2021-2025 роки, затверджених постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 р. № 12-21, Стратегії розвитку суддівської освіти в Україні на 2021–2025 роки, затвердженої рішенням Науково-методичної ради Національної школи суддів України (протокол від 18.12.2020 р. № 6), Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Донецького юридичного інституту МВС України 26.12.2019 р. (протокол № 4).

Мета і завдання дослідження. *Мета дослідження* полягає у формуванні на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру концептуальних засад криміналістичного забезпечення судового провадження та в обґрунтуванні необхідності створення на їх базі окремої криміналістичної теорії, спрямованої на пізнання, відображення та практичне розв'язання найбільш суттєвих проблем самостійного й доволі важливого напрямку кримінальної процесуальної діяльності.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися такі основні *завдання*:

- дослідити роль суду в з'ясуванні обставин, які мають значення для кримінального провадження;
- виявити передумови та чинники, що обумовлюють необхідність розроблення теорії криміналістичного забезпечення судового провадження;
- окреслити стратегію розвитку системи криміналістичного забезпечення судового провадження та обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення науково-методичного та дидактичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ;
- дослідити структуру системи криміналістичної тактики та визначити в ній місце тактики суду;
- з'ясувати зміст, визначити об'єкт і предмет судової тактики;
- дослідити вплив передбачених законом вимог до процедури судового розгляду на тактику суду в кримінальному провадженні та висвітлити значення ситуаційного підходу для розроблення тактики судового розгляду кримінальних справ; визначити природу судових ситуацій і надати їхню класифікацію;
- розкрити наукові основи та прикладні проблеми організації судового

провадження;

- з'ясувати можливості та визначити шляхи отримання судом криміналістично значущої інформації на етапі підготовчого судового провадження;

- дослідити проблеми технології судового дослідження;

- проаналізувати процесуально-правові та криміналістичні аспекти судового допиту та схарактеризувати його види, методи, технологію, специфіку отримання показань окремих учасників кримінального провадження;

- визначити сутність, процесуальні умови, форми, тактику та технологію використанням судом спеціальних знань;

- сформулювати теоретичні основи судової методики, розробити положення, що стосуються побудови базової методики судового провадження;

- розробити базову модель судової методики, концептуальні підходи до створення класифікаційних систем окремих судових методик, описати ситуаційно-етапну модель загального провадження в суді першої інстанції;

- обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення правового, науково-методичного та дидактичного забезпечення судового провадження.

Об'єктом дослідження є діяльність суду з розгляду кримінальних справ, правовідносини та зв'язки суду з іншими учасниками кримінального провадження.

Предмет дослідження – криміналістичні аспекти діяльності суду, теоретичні основи та прикладні проблеми її науково-технічного, організаційно-тактичного та методико-криміналістичного забезпечення.

Методи дослідження обумовлені його метою, специфікою об'єкта, предмета та науковими завданнями. Методологічною основою дисертаційного дослідження стали комплексний, системний, ситуаційний підходи, загальні та спеціальні методи наукового й емпіричного пізнання, поєднання яких забезпечило об'єктивність, повноту та всебічність дослідження у всіх його розділах.

Комплексний підхід до вивчення досліджуваного об'єкта дозволив розглянути його як у теоретичній, так і в практичній площинах, виявити та запропонувати шляхи розв'язання проблем як правового, наукового, дидактичного, так і прикладного рівнів забезпечення судового провадження. Вихідними положеннями дисертаційного дослідження є універсальні принципи, закони та категорії діалектики, застосування яких дозволило розкрити філософський аспект проблеми криміналістичного забезпечення судового провадження, дослідити зміст таких, використовуваних криміналістикою філософських категорій як істина, достовірність, імовірність, сумнів, переконання, протиріччя.

Системний підхід використаний у дослідженні феномену криміналістичного забезпечення як складної мультиструктурної системи діяльності. Для глибшого розуміння цієї системи було використано *історичний метод*, який дозволив у хронологічній послідовності проаналізувати розгортання наукових уявлень щодо застосування криміналістичних знань у судовому провадженні. *Ситуаційний підхід* застосовано для обґрунтування ситуаційної обумовленості тактики суду в кримінальному провадженні, покладено в основу побудови базової моделі

методики судового провадження.

Методи формальної логіки (аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування та ін.) застосовувалися протягом усього дослідження, зокрема при опрацюванні нормативно-правових актів, наукових джерел, судової практики, формуванні понятійно-термінологічного апарату в межах предмета дослідження, формулюванні висновків та пропозицій за темою дослідження. З-поміж інших застосовувалися методи: *висунення та верифікація гіпотез* – для перевірки припущення про наявність особливих закономірностей, характерних для судового дослідження, ефективність якого не може бути забезпечена криміналістичними засобами, що розробляються для досудового розслідування; *аналогії* – для дослідження об'єктів, близьких за природою до системи криміналістичного забезпечення судового провадження та його складових; *моделювання* – для описання структури криміналістичного забезпечення судового провадження, зокрема судової тактики, судової методики та інших досліджуваних об'єктів.

Метод прогнозування використовувався при визначенні напрямів розбудови системи криміналістичного забезпечення судового провадження. *Логіко-семантичний* метод дослідження використано для з'ясування змісту терміну «криміналістичне забезпечення», вивчення історії його походження і використання. Для визначення низки понять, які відображають суттєві ознаки та закономірності досліджуваного об'єкта використано методи *термінологічного аналізу й інтерпретації понять*.

Метод типології дозволив виявити та зіставити ознаки ідеальних форм кримінального судочинства та визначити видову приналежність кримінального процесу України. *Метод класифікації* застосовано для систематизації судових ситуацій, кримінально-процесуальних конфліктів, судових дій, для формування підходу до створення класифікаційних систем окремих судових методик. *Герменевтичний та формально-юридичний методи* застосовувалися для з'ясування внутрішнього змісту та інтерпретації окремих норм кримінального процесуального законодавства, що дозволило виявити взаємозв'язки між внутрішнім змістом і зовнішнім вираженням окремих правових явищ та інститутів.

Компаративний метод забезпечив можливість порівняти роль суду в кримінальному провадженні деяких закордонних систем (США, ФРН, Франція, Польща), висвітлити особливості подання доказів у судах країн загального права, дослідити порядок судового допиту в кримінальному процесі США та встановити необхідність і доцільність запозичення й імплементації певних правил у практику національного судочинства. Також використовувалися емпіричні методи пізнання: *спостереження* – систематичне, цілеспрямоване, безпосереднє сприйняття; *описання* автором різноманітних судових ситуацій та наслідків особистого застосування запропонованих у дисертації підходів та рекомендацій.

Емпіричну базу дослідження становлять: рішення ЄСПЛ, Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, судові рішення, внесені до Єдиного державного реєстру судових рішень, дані судової статистики щодо розгляду кримінальних справ, результати анкетування суддів, особистий 30-

річний досвід роботи дисертанта на посаді судді першої інстанції.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим після введення в дію КПК України 2012 року комплексним монографічним дослідженням теоретичних і прикладних проблем криміналістичного забезпечення діяльності суду в кримінальному провадженні. В роботі сформульовано низку концептуально нових й актуальних для юридичної науки та правозастосовної практики положень, висновків і пропозицій, зокрема:

Вперше:

- запропоновано доповнити перелік засад кримінального провадження принципом офіційного з'ясування судом усіх обставин кримінального правопорушення та його досудового розслідування;

- аргументовано необхідність переходу до вищого, порівняно з попереднім, рівня організації знань про закономірності судового розгляду кримінальних справ; сформульовано концептуальні положення (щодо об'єкта, предмета, структури, функцій та ін.), що дають підстави вважати криміналістичне забезпечення судового провадження окремою теорією науки криміналістики;

- сформульовано основні положення концепції розбудови системи криміналістичного забезпечення судового провадження; обґрунтовано необхідність постійного функціонування багаторівневої системи інноваційної підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів на основі консолідації теоретичних досліджень і безперервного навчання суддів новітнім криміналістичним методам і прийомам судового дослідження, упровадження в навчальні програми Національної школи суддів України криміналістичної тематики, а в освітній процес рівня підготовки магістрів права спеціального курсу «Криміналістичне забезпечення судового провадження»;

- запропоновано принципово нову структурну модель системи криміналістичної тактики, яка узгоджується з чинними правилами та процесуальними функціями суб'єктів кримінального провадження;

- судова тактика розглянута у двох площинах – теоретичній та прикладній, визначено коло закономірностей, що входять до предмета судової тактики та виражаються у різного роду стійких залежностях, перелік яких наведено в дисертації;

- обґрунтовано тезу про відсутність у кримінальному процесі позитивних конфліктів і запропоновано класифікацію кримінально-процесуальних конфліктів за ознакою істотності шкоди, що завдається ними кримінальному правосуддю;

- описано закономірність забезпечення ефективності кримінального судочинства, як ланцюга залежностей, ключовою ланкою якого є криміналістично значуща інформація;

- сформульовано пропозиції щодо доповнення редакції статей 291, 293 КПК України нормами, що розширюють зміст обвинувального акту та запроваджують новий для національного судочинства процесуальний документ – акт захисту;

- запропоновано концептуально нову, адекватну сучасним процесуально-правовим умовам технологію судового дослідження;

- на підставі дослідження порядку допиту свідків у кримінальному

судочинстві США сформульовано узагальнені правила судового допиту, які пропонується формалізувати та імплементувати у практику національного судочинства через постанову Пленуму Верховного Суду; обґрунтовано правомірність використання в ході судового допиту показань, наданих обвинуваченим під час досудового розслідування; на основі використання закордонного досвіду кримінального судочинства сформульовано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо правил судового допиту слідчого та інших співробітників правоохоронного органу, що мали стосунок до проведення досудового розслідування;

- запропоновано надати суду право на призначення експертизи незалежно від наявності клопотання сторін, а також доповнити статтю 332 КПК України нормою, що регламентує порядок визначення експерта або експертної установи для проведення експертизи за ухвалою суду; обґрунтовано правомірність застосування до обвинуваченого методів фізичного примусу в разі відмови добровільно надати біологічні зразки для експертного дослідження та наведено критерії допустимості такого примусу;

- сформульовано загальні положення методики судового провадження (структуру, об'єкт, предмет, завдання, принципи, джерела, місце в системі криміналістики, основні категорії);

- запропоновано базову модель судової методики, принципово нові підходи до побудови окремих методик судового розгляду кримінальних справ та створення їх класифікаційних систем, описано ситуаційно-етапну модель загального провадження в суді першій інстанції;

- підготовлено низку пропозицій щодо удосконалення законодавства з питань: відкриття сторонами кримінального провадження зібраних ними матеріалів; змісту обвинувального акту, що подається до суду; процедури судового доказування; повноважень суду щодо ініціювання проведення окремих процесуальних дій та ін.

Удосконалено: положення про філософські підвалини цільовизначення суду в кримінальному провадженні; дефініцію поняття криміналістичного забезпечення судового провадження; підхід до розуміння значення термінів «судова криміналістика», «судова тактика/методика», «тактика/методика суду» «тактика/методика судового провадження», «тактика/методика судового розгляду», «тактика судових дій»; уявлення про структуру тактики суду, її об'єкт, предмет, завдання, місце в системі криміналістики; характеристику криміналістичних аспектів загальних умов судового розгляду; класифікацію судових ситуацій; поняття кримінально-процесуального конфлікту та конфліктної ситуації; структуру діяльності суду з планування судового розгляду, заходи запобігання відкладення судового розгляду через неявку учасників кримінального провадження, правила формування кримінальної справи; поняття та порядок подання доказів; уявлення про поняття та види судових дій, структуру окремої судової дії у кримінальному провадженні, основи тактики їх проведення; рекомендації щодо використання судом і сторонами консультації фахівців у галузі права; поняття тактики та технології проведення експертиз у судовому

провадженні; порядок дослідження висновку експерта, тактику його допиту в суді; поняття «очевидно недопустимий доказ»; рекомендації щодо дій і рішень суду в ситуаціях, зумовлених неприбуттям до суду учасників кримінального провадження, необхідністю об'єднання/роз'єднання кримінальних проваджень, клопотаннями сторін щодо визнання доказів недопустимими, заявою обвинуваченого про застосування заборонених методів розслідування, неознайомленням обвинуваченого з наявними проти нього доказами, вступом у процес нових учасників, невизнанням підсудним своєї вини, зміною ним показань, наданих під час досудового розслідування та ін.

Дістали подальшого розвитку: положення щодо включення до предмета криміналістики закономірностей судового провадження, віднесення до її завдань розроблення прийомів і методів його оптимізації; типологічна ідентифікація кримінального судочинства України; аргументація активної ролі суду в кримінальному процесуальному пізнанні; теоретичні положення щодо суб'єктної структури криміналістичної тактики на стадії судового провадження; висвітлення тактичних аспектів діяльності суду в кримінальному провадженні; ситуаційний підхід у судовій тактиці; доктринальні положення про види, методи та технологію судового допиту; тактика допиту обвинуваченого, потерпілого, свідків (зокрема анонімних); дискусія щодо процесуального становища учасника злочинної групи, матеріали кримінальної справи щодо якого виділені в окреме провадження; поняття «спеціальні знання», форми використання судом допомоги обізнаних осіб, теоретичні положення щодо доречності використання судом консультацій з вузько-юридичних питань, статусу науково-правової експертизи в кримінальному провадженні; положення щодо можливості з метою оптимізації витрати часу на проведення експертизи здійснення окремих експертних досліджень у приміщенні суду; теоретичні положення, пов'язані з оцінкою та перевіркою допустимості та достовірності висновку експерта, зокрема щодо здатності суду оцінити його наукову обґрунтованість.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Теоретичне значення полягає у тому, що сформульовані положення, висновки та пропозиції є істотним внеском у створення нової парадигми кримінального процесу та криміналістики щодо стадії судового провадження. Вони дозволяють по-новому розглядати інтеграційні процеси відповідних наук, використовувати їх у науково-дослідній діяльності. Практична значущість результатів дослідження визначається його загальною спрямованістю на вдосконалення кримінального судочинства. Окремі сформульовані у дисертації положення демонструють нові підходи не лише до формування, а й до практичного застосування технології, тактики та методики судового провадження. Висновки, пропозиції та рекомендації автора можуть використовуватись у:

– *судовій практиці* – для оптимізації підготовки, організації та безпосереднього здійснення судового розгляду, проведення окремих судових дій, розв'язання складних судових ситуацій, запобігання та подолання процесуальних конфліктів, раціоналізації судового дослідження (лист Верховного Суду № 709/0/2-23 від 10.02.2023 р.);

– *освітньому процесі* – з метою розроблення та впровадження в програму підготовки магістрів за спеціальністю 081 «Право» спецкурсу «Криміналістичне забезпечення судового провадження», підготовки лекцій, методичних та навчальних посібників за відповідною тематикою, при первинній підготовці та підвищенні кваліфікації суддів (акти впровадження від Харківського національного університету внутрішніх справ від 01.12.2023 р.; Ужгородського національного університету від 30.01.2024 р.; Національного університету «Одеська юридична академія» від 07.02.2024 р.; Донецького державного університету внутрішніх справ від 15.04.2024 р.);

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення кримінального процесуального законодавства (лист Комітету з питань правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 15.12.2023 р. № 04-27/12-2022/184355);

Особистий внесок дисертанта. Основні наукові результати отримані автором самостійно. Особистий внесок у публікації, виконані у співавторстві, вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, засіданнях круглих столів, зокрема: «Сучасна наукова дискусія: питання юриспруденції» (Запоріжжя, 21-22 жовтня 2016 р.); «Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства» (Дніпро, 25-26 листопада 2016 р.); «Актуальні проблеми науки та освіти (Маріуполь, 03 листопада 2017 р.); «Стратегії розвитку та пріоритетні завдання юридичної науки» (Київ, 9-10 червня 2017 р.); «Ключові питання освіти і науки: перспективи розвитку України та Польщі» (Республіка Польща, 20-21 липня 2018 р.); «Інтеграція юридичної науки в сучасних умовах» (Запоріжжя, 23-24 серпня 2019 р.); «Проблеми теорії та практики кримінального провадження» (м. Харків, 17 червня 2021 р.); «Інтеграція юридичної науки і практики в сучасних умовах» (Запоріжжя, 20-21 серпня 2021 р.); «Юридична освіта та наука як вимога часу: нові європейські виклики» (Лодзь, 8-9 жовтня 2021 р.); «Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики» (Миколаїв, 2–3 грудня 2021 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 21–22 січня 2022 р.); «Український дослідницький простір в умовах військового втручання: адаптивність та техніко-правові науки» (Харків – Рига, 31 травня 2022 р.); «Роль юридичної науки у становленні нового світового порядку у воєнний і післявоєнний час» (Рига, 29–30 липня 2022 р.); «Нові підходи та актуальні правові дослідження» (м. Рига, Латвійська Республіка, 3–4 листопада 2022 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 2–3 грудня 2022 р.); «Юридичні науки: проблеми та перспективи» (Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р.); «Європейський потенціал для розвитку юридичної науки, законодавства та правозастосовчої практики» (м. Влоцлавек, Республіка Польща, 2–3 серпня 2023 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (Кременчук, 22–23 грудня 2023 р.); «Наукові інновації в праві в умовах впливу російсько-української війни на правову систему» (м. Рига, Латвійська Республіка, 7–8 лютого 2024 р.); «Останні розробки законодавства» (Влоцлавек, Республіка

Польща, 3–4 квітня 2024 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації опубліковано у 77 наукових працях, серед яких: 3 індивідуальні монографії; 1 розділ колективної монографії; 45 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України; 3 статті у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus; 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав; 1 стаття в іншому науковому виданні; 20 тез доповідей на науково-практичних заходах; науково-практичний посібник.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, що містять двадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (417 найменувань на 48 стор.) і чотирьох додатків на 50 стор. Повний обсяг дисертації становить 493 стор., з яких 370 стор. основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ містить обґрунтування актуальності теми дисертації, висвітлюється стан дослідження проблеми; повідомляється про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначаються мета, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкривається наукова новизна отриманих результатів, характеризується їх теоретичне та практичне значення, наводяться дані про апробацію результатів дослідження, публікації за темою дисертації, зазначається структура й обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні підвалини вчення про криміналістичне забезпечення судового провадження» складається з п'яти підрозділів, у яких аналізується розвиток наукових поглядів щодо використання судом здобутків криміналістичної науки, визначаються філософські основи вчення про криміналістичне забезпечення судового провадження, розглядається роль суду в кримінальному процесі, формулюються вихідні положення теорії криміналістичного забезпечення судового провадження, пропонується концепція розвитку системи криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ.

Підрозділ 1.1 «Генеza наукових поглядів щодо застосування даних криміналістики в судовому провадженні» присвячено вивченню історичного аспекту проблеми включення до предмета криміналістики закономірностей діяльності суду з розгляду кримінальних справ і відповідно віднесення до її завдань розроблення прийомів і методів оптимізації цього виду процесуальної діяльності. Дослідження показало, що протягом попереднього періоду розвитку науки криміналістики відбувалося накопичення інформації про криміналістичні аспекти судового провадження, виявлення, систематизація та узагальнення наукових фактів, розроблення поняттєвого апарату, початкових положень та окремих теоретичних побудов, що належать до досліджуваного об'єкта. Гіпотеза про існування особливих причинно-наслідкових залежностей, характерних для

судового дослідження, ефективність якого не могла бути забезпечена криміналістичними засобами, розробленими раніше для досудового розслідування, сформувалася в остаточному вигляді. Криміналістика впритул наблизилася до створення цілісного вчення про закономірності судового розгляду кримінальних справ.

У підрозділі 1.2 «Філософське вчення про істину – теоретична основа цілевизначення в діяльності суду» дається сутнісна характеристика істини в кримінальному судочинстві як імперативу пізнавальної діяльності суду. В результаті дослідження основних філософських концепцій істини та наявних в юридичній літературі основних підходів до інтерпретації істини у кримінальному процесі дисертант стає на бік прихильників матеріальної (об'єктивної) істини як відповідності висновків суду дійсним обставинам досліджуваної події.

Аналіз норм КПК України показав, що принцип об'єктивної істини не втратив у ньому свого значення. Приписи процесуального законодавства безсумнівно вимагають встановлення достовірних фактів, сукупність яких становить достатньо повну, конкретну, об'єктивну істину щодо основних питань кримінального провадження. Наявність же чи відсутність терміну «істина» в тексті закону не є визначальним у розв'язанні проблеми цілепокладання кримінального процесуального доказування. Зрештою не всі процесуальні принципи (наприклад, процесуальної економії, вільної оцінки доказів) мають пряме закріплення в законі, але впливають з його змісту.

Підрозділ 1.3. «Місце та роль кримінального суду в сучасному процесі» присвячено питанням визначення становища суду в змаганні сторін кримінального провадження, меж його доказової активності, обсягу дискреційних повноважень. Дисертант доходить переконання в обґрунтованості позиції науковців, які дотримуються ідеї обмеженої пізнавальної активності суду. Це означає, що активними учасниками судового розгляду повинні бути насамперед сторони. І тільки після того як усі суб'єкти доказування виконали свої «програми» або вичерпали свої можливості, а у суду залишилися сумніви щодо тієї чи іншої обставини, яка належить до предмета доказування у кримінальній справі, він може й зобов'язаний запропонувати сторонам доповнити свої зусилля.

За необхідності суд, зберігаючи внутрішню безсторонність та уникаючи висловлювань, які могли б посіяти розумні сумніви щодо його неупередженості, повинен роз'яснити зацікавленим особам гносеологічні наслідки невчинення необхідних процесуальних дій. Якщо й після цього вони не пристануть на пропозицію доповнити судовий розгляд, суд має самостійно вжити заходів, спрямованих на одержання відсутніх фактичних даних. І на цьому шляху в нього не повинно бути жодних процесуальних перешкод, бо без цього неможливе ухвалення законного й обґрунтованого судового рішення. Якщо ж і зусилля суду не увінчалися успіхом, він повинен винести виправдувальний вирок.

У підрозділ 1.4 «Фактори формування теорії криміналістичного забезпечення судового провадження» сформульовано низку загальних положень, що дають підстави говорити про криміналістичне забезпечення судового провадження як про окрему криміналістичну теорію.

Зокрема, констатовано наявність доволі широкої наукової конвенції з питання віднесення до предмета криміналістики закономірностей судового дослідження. Проблема, однак, полягає в тому, яким чином має бути організоване вивчення цих закономірностей. Період кількісного накопичення знань про використання криміналістичних засобів у процесі судового розгляду привів до їх якісного зростання, яке неминуче вимагає переходу до нового, глибшого вивчення сутності досліджуваного об'єкта, що можливо тільки у межах цілісного, відносно закінченого вчення, яким повинна стати теорія криміналістичного забезпечення судового провадження.

У підрозділі 1.5 «*Поняття та концепція розвитку системи криміналістичного забезпечення судового провадження*» обговорюється стратегія розбудови системи криміналістичного забезпечення судового провадження та форми її реалізації. Пропонується авторська концепція розвитку системи криміналістичного забезпечення судового провадження, смисл якої бачиться у визначенні науково обґрунтованих орієнтирів в галузі теоретичних досліджень і шляхів упровадження їх результатів у судову практику.

Головною метою концепції є забезпечення окремих суб'єктів судового дослідження сучасними науково обґрунтованими криміналістичними рекомендаціями, спрямованими на оптимізацію їх діяльності. Досягнення цієї мети забезпечується здійсненням низки завдань, з-поміж яких: 1) підвищення ефективності науково-дослідної діяльності, спрямованої на проведення фундаментальних і прикладних досліджень та розробок у відповідній галузі криміналістики; 2) вдосконалення технологічного, організаційно-тактичного та методико-криміналістичного забезпечення судового провадження; 3) розвиток багаторівневої системи безперервної інноваційної підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів на основі консолідації теоретичних досліджень і безперервного навчання судово-прокурорських працівників.

Розділ 2 «Концептуальні засади тактики судового провадження» містить п'ять підрозділів, у яких розкривається зміст поняття судової тактики, досліджується вплив загальних умов судового розгляду на тактику суду в кримінальному провадженні, розглядається роль ситуаційного підходу для розв'язання проблем криміналістичного забезпечення судового розгляду кримінальних справ, висвітлюються теоретичні та прикладні аспекти організації судового провадження, пропонується інноваційна технологія судового дослідження.

У підрозділі 2.1 «*Поняття судової тактики, його зміст та місце в системі криміналістики*» наведено авторську модель структури криміналістичної тактики, котра складається з двох підрозділів: 1) об'єднаної спільною метою тактики кримінального переслідування, що включає слідчу тактику й тактику процесуального керівництва та підтримання державного обвинувачення, суб'єкти якої є представниками однієї сторони кримінального процесу; 2) тактика судового провадження або судова тактика (тактика суду). Сформульовано дефініцію поняття судової тактики, розглянуто її структуру, що складається із загальної та

спеціальної частин. Визначено мету, завдання, об'єкт, а також предмет тактики судового провадження як групи специфічних закономірностей, перелік яких подається у цьому підрозділі дисертації.

У підрозділі 2.2 *«Процесуально-правові чинники та обмеження тактики суду в кримінальному провадженні»* досліджується вплив визначених законом вимог до процедури розгляду кримінальної справи у судовому засіданні на тактику суду в кримінальному процесі. Основні положення, що безпосередньо впливають на специфіку дослідження обставин кримінального провадження в суді, визначають строки, межі та загальний порядок судового розгляду, що протікає в умовах змагальності, диспозитивності, відкритості, безперервності та безпосередності неупередженого дослідження судом показань, речей і документів. Решта умов судового провадження не сформульована у виді окремих норм, але визначається процесуальною формою судового розгляду та істотно впливає на специфіку тактики суду в кримінальному процесі. З-поміж них: колективний характер дослідження доказів; особиста присутність обвинуваченого в судовому засіданні та його обізнаність щодо наявних проти нього доказів; стислі часові межі процесу дослідження; більша, порівняно з досудовим слідством, віддаленість досліджуваних фактів і обставин у часі; концентрація всіх джерел доказів в одному місці; специфічність пізнавальної діяльності суду.

Підрозділ 2.3 *«Ситуаційний підхід – методологічна основа тактики суду в кримінальному провадженні»* присвячено дослідженню сутності ситуаційного підходу в криміналістиці та його значення для реалізації завдань криміналістичної тактики. Дослідження показало, що для сучасних підходів все більш характерним стає визнання об'єктивно-суб'єктивної природи криміналістичних ситуацій, яка передбачає не тільки наявність об'єктивних умов, а й суб'єктивної оцінки ситуації, такого її сприйняття, яке створює для суб'єкта необхідність реагування у виді вибору відповідної лінії поведінки. Саме суб'єкт виділяє певні елементи оточуючої його реальності в певну систему та ідентифікує її як ситуацію того чи іншого типу.

Наводиться авторська класифікація судових ситуацій та розкривається їхній зміст. Окремо розглядається сутність кримінально-процесуального конфлікту та обумовлених ним судових ситуацій, які потребують найпильнішої уваги з боку розробників засобів криміналістичного забезпечення судового провадження. Процесуальні конфлікти класифікуються дисертантом за істотністю шкоди, що завдається ними кримінальному правосуддю, виокремлюючи за цим критерієм конфлікти низького, середнього та високого ступеня інтенсивності.

Підрозділ 2.4 *«Наукові основи та прикладні проблеми організації судового провадження»* починається з огляду наявних у науці поглядів щодо співвідношення понять «організація» та «планування» кримінального провадження. Організація судового провадження розглядається як допоміжна щодо судового розгляду діяльність, яка полягає у створенні умов для ефективного керування судовим засіданням, проведення процесуальних дій, упорядкування процесу судового дослідження.

Провідним методом організації судового провадження є планування, що

вимагає наявності вихідної інформації щодо кінцевої слідчої ситуації в кримінальному провадженні, з метою забезпечення якою дисертантом подаються джерела та способи отримання необхідних відомостей під час підготовчого судового провадження. Пропонуються рекомендації щодо запобігання відкладення судового розгляду, правил формування кримінальної справи, складання письмового плану судового провадження. Формулюються пропозиції щодо доповнення процесуального законодавства, спрямовані на оптимізацію організаційно-підготовчої діяльності суду.

Підрозділ 2.5 «Технологія судового дослідження» присвячено формуванню певної послідовності процесуальних дій згідно сучасних правових уявлень. Ця процедура розглядається як науково обґрунтована послідовність судових дій, процесуальних і тактичних рішень, спрямованих на пізнання елементів предмета доказування у кримінальному провадженні. Дисертант доводить, що порядок дослідження доказів, це не тільки черговість відповідних дій, але затверджений судом регламент роботи з окремими видами доказів, визначений ним метод, за яким здійснюється судове дослідження.

Подаючи докази, суб'єкт доказування повинен пояснювати доказове значення кожного з них, систематизувати докази стосовно попередньої чи наступної тези, наголошуючи на висновках, які витікають із сукупності окремих доказів. З-поміж іншого, здобувач, покладаючись на досвід країн англо-американської правової сім'ї, пропонує впровадити в судову практику тактичний прийом, за яким речові докази подаються під час допиту осіб, котрі можуть свідчити про їх походження. Висвітлюються можливості використання для демонстрації сторонами своїх доказів сучасних цифрових технологій.

Розділ 3 «Основи тактики судових дій» присвячено дослідженню системи процесуальних дій суду. Розглядаються основи тактики їх проведення, досліджуються види, методи та технологія судового допиту, поняття, форми й тактика використання судом спеціальних знань.

У підрозділі 3.1 «Поняття та види процесуальних дій суду в кримінальному провадженні» досліджується система процесуальних дій суду, до складу якої входять (1) власне судові, (2) організаційно-забезпечувальні та (3) інші процесуальні дії суду. Дається визначення поняття «судові дії» як сукупності врегульованих законом процесуальних дій пізнавальної спрямованості, що здійснюються суб'єктами доказування під керуванням та за безпосередньої участі суду або за його дорученням іншими уповноваженими особами з метою встановлення істини у справі шляхом дослідження й перевірки наявних та отримання додаткових доказів. До складу судових дій віднесено судові дії слідчого характеру та інші судові дії пізнавальної спрямованості. Організаційно-забезпечувальні дії мають другорядний, підлеглий, допоміжний щодо основної (пізнавальної) діяльності суду характер і включають здійснювані ним підготовчі та забезпечувальні заходи. До третьої групи віднесено значне за обсягом коло процесуальних дій суду, пов'язаних з рухом справи, а також дій, передбачених процедурою судового розгляду, це так звані «інші процесуальні дії суду».

Підрозділ 3.2 «Загальні положення тактики судових дій» присвячено

дослідженню організаційно-тактичних підвалин проведення *судових* дій. Визначено та схарактеризовано ключові елементи структури судової дії – суб'єкт, об'єкт, мета, конкретні завдання, окремі конструктивні, організаційні, комунікативні, власне пізнавальні, посвідчувальні дії та співвідносні з ними методи та прийоми, а також результат судової дії, як усвідомлений та певним чином відображений підсумок її проведення.

Суб'єктами судової дії є суд та учасники кримінального провадження. Предметом пізнання при цьому виступають певні фрагменти минулої реальності та обставини їх розслідування, а об'єктами тактичного впливу – носії доказової інформації (особи, предмети, документи, пов'язані з досліджуваною подією). Узагальнено мета кожної судової дії зводиться до отримання достовірних відомостей про обставини, що підлягають доведенню у кримінальному процесі. Мета судової дії реалізується шляхом розв'язання найрізноманітніших тактичних завдань. Сформульовані судом пізнавальні завдання розв'язуються за допомогою відібраних відповідно до попередньо визначених альтернатив тактичних засобів (методів і прийомів).

У підрозділі 3.3 «Судовий допит: види, методи, технологія» розглядаються процесуально-правові та криміналістичні аспекти судового допиту. Констатується, що важливим тактичним питанням є визначення черговості допиту підсудних, варіанти якого наводяться у цьому підрозділі. Специфіка допиту потерпілого полягає в тому, що він, як правило, був об'єктом злочинного посягання й сприймав обставини вчиненого злочину, зазнаючи на собі його безпосередній вплив.

На відміну від допиту обвинуваченого правила допиту свідка не передбачають пропозицію головуючого до вільної оповіді та його права ставити запитання для уточнення й доповнення відповідей. Допит свідка починає сторона, яка його виставила, що водночас не виключає застосування нею такого тактичного прийому як вільна розповідь. Вивчення досвіду кримінального судочинства держав англосаксонської системи права дозволило сформулювати узагальнені правила судового допиту, які пропонується формалізувати через постанову Пленуму Верховного Суду.

Дискусійним питанням теорії та практики кримінального судочинства є процесуальний статус учасника злочинної групи, матеріали кримінальної справи щодо якого виділені в окреме провадження. Дисертант аргументував висновок, за яким такі особи у будь-яких ситуаціях мають статус свідка.

Актуальним питанням судової практики залишається допит слідчого, який здійснював досудове розслідування. Здобувач висуває та обґрунтовує гіпотезу, згідно з якою функція слідчого як представника сторони обвинувачення завершується із закінченням досудового розслідування. В судовому засіданні слідчий допитується як свідок обвинувачення з дотриманням усіх правил допиту свідка, зокрема й права не свідчити проти себе. Покладаючись на праці юристів передових країн світу, автор пропонує імплементувати в судову практику низку положень щодо допиту слідчого або іншого співробітника правоохоронного органу, що вів досудове розслідування.

У підрозділі 3.4 «Поняття, форми й тактика використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві» розглядаються питання, пов'язані з використанням допомоги обізнаних осіб у встановленні та дослідженні судом обставин, які мають значення для кримінального провадження. Дається визначення поняття «спеціальні знання» і тактики їх використання у судовому провадженні як системи рішень і послідовних дій, що здійснюються судом відповідно до закону та наявної ситуації і включають організаційно-тактичні заходи, загальний перелік яких наводиться у цьому підрозділі.

Основними формами використання спеціальних знань у кримінальному процесі є (1) проведення судових експертиз і (2) надання технічної, консультативно-довідкової, зокрема правової та іншої допомоги особам, які ведуть кримінальне провадження. Особливою формою використання спеціальних знань є допит обізнаного свідка, тобто особи, яка (1) через випадковий збіг обставин стала очевидцем досліджуваних судом обставин і з огляду на наявність спеціальних знань здатна не просто викласти відомі їй факти, а й зробити з них певні умовиводи, висновки чи дати кваліфіковану оцінку сприйнятим подіям, або (2) через виконання службових обов'язків отримала відомості, що мають значення для кримінального провадження.

Підрозділ 3.5 «Тактика і технологія проведення судових експертиз» присвячено дослідженню проблем тактики проведення експертизи на стадії судового провадження як системи розроблених криміналістикою теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо найефективнішого використання спеціальних знань з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Розглядається технологія проведення експертизи, що є комплексом науково обґрунтованих і практично апробованих взаємопов'язаних послідовних процесуальних і тактико-організаційних заходів з підготовки, призначення експертизи та проведення експертного дослідження, вивчення, перевірки, оцінки та використання висновку експерта в судовому доказуванні.

Дисертант критично ставиться до твердження науковців і практиків, згідно з яким біологічні зразки в особи можуть бути отримані поза її згодою лише тоді, коли метою їх відібрання не є отримання доказів обвинувачення цієї особи. На підставі аналізу практики ЄСПЛ доводиться правомірність застосування до обвинуваченого методів фізичного впливу в разі відмови добровільно надати біологічні зразки. Наводяться критерії допустимості примусового отримання від особи біологічних зразків. Органам державної влади пропонується з урахуванням міжнародного досвіду та стандартів розробити та впровадити порядок отримання від особи біологічних зразків для експертизи, яким з-поміж іншого буде унормоване примусове відібрання такого матеріалу.

Розділ 4 «Формування теоретичних основ судової методики» складається з п'яти підрозділів, у яких досліджуються загальні положення судової методики, засади побудови методичних комплексів криміналістичного забезпечення судового провадження, розглядаються проблеми створення базової моделі методики судового розгляду кримінальних справ, описується ситуаційно-етапна

модель загального провадження в суді першій інстанції.

У підрозділі 4.1 «Загальні положення методики судового провадження» розглядаються питання структури, об'єкта, предмета, завдань, джерел судової методики та її місце в системі криміналістики. Як об'єкт криміналістичної методики судова діяльність підлягає дослідженню з метою визначення найбільш правильної побудови процесу пізнання судом обставин, які мають значення для кримінального провадження. У результаті такого дослідження повинні бути встановлені найважливіші закономірності організації судового провадження, до яких насамперед віднесені зв'язки та залежності судового розгляду від об'єктивних і суб'єктивних чинників, що формують умови судового розгляду кримінальних справ певних категорій.

Вивчення цих закономірностей і розроблення на їхній основі науково обґрунтованих рекомендацій з найбільш раціональної організації та здійснення судового дослідження щодо тих чи інших ситуацій становлять предмет і завдання судової методики. До завдань методики судового провадження автор також відносить пізнання видів і способів протидії кримінальному судочинству, вивчення та узагальнення досвіду розв'язання окремих судових ситуацій, поглиблення класифікації ситуацій судового провадження, розроблення системи категоризації кримінальних справ, удосконалення наявних і розроблення нових методів судового дослідження в типових умовах судового розгляду та ін.

У підрозділі 4.2 «Основи побудови методичних комплексів криміналістичного забезпечення судового провадження» розкриваються принципи побудови комплексів методико-криміналістичного забезпечення судового провадження. Констатується, що робота з модернізації наявних і створення нових методичних рекомендацій та їх комплексів буде конструктивною за умови її відповідності низці загальних правил, серед яких:

– законність, що означає повну й точну відповідність алгоритмів розв'язання криміналістичних ситуацій, які складаються на стадії судового провадження, змісту чинного законодавства, етичним нормам і моральним засадам;

– теоретична обґрунтованість та практична застосовність, що вимагає вагомого наукового обґрунтування та перевіреної на практиці ефективності, пропонованих криміналістикою методичних рекомендацій, які враховують як позитивний досвід, так і помилки та недоліки в роботі суддів у кримінальних справах;

– конкретність, що передбачає реальність тактичних рекомендацій по роботі з доказами, повноту й дієвість розроблюваних алгоритмів, визначеність і точність їхнього змісту та його відповідність умовам сучасної судової практики, об'єктивності та типовості ситуацій, з якими доводиться стикатися суб'єктам криміналістичної діяльності на стадії судового провадження;

– оперативність, що означає оптимальне поєднання процесуальних і криміналістичних засобів з метою якнайшвидшого досягнення генеральної мети кримінального провадження та націлює розробника методико-криміналістичних комплексів на забезпечення оптимального темпу ведення судового провадження, коли за найменшої втрати часу досягається найбільший ефект процесуальної

діяльності;

– планомірність (етапність), що вимагає, щоб усі процеси, дії, операції в судовому провадженні, здійснювались на плановій основі, забезпечуючи його поступальний рух до реалізації стратегічної мети кримінального провадження, що передбачає необхідність диференціації розроблених криміналістикою методичних алгоритмів відповідно до послідовних етапів судового провадження;

– ситуаційність (ситуаційна обумовленість), що полягає в пріоритеті створення алгоритмів розв'язання типових ситуацій, які виникають на відповідних етапах судового провадження та характерні для всіх або більшості кримінальних справ безвідносно до кримінально-правової кваліфікації досліджуваної події.

Підрозділ 4.3 «Базова модель методики судового провадження: проблеми структури» присвячено дослідженню проблеми створення еталонної моделі судової методики. За своїм змістом така побудова повинна розкривати діяльність суду на всіх етапах, що складають систему судового провадження, давати рекомендації з вибору його напрямів, проведення процесуальних дій, використання найбільш доцільних засобів впливу на конкретні судові ситуації.

Базова модель судового провадження може мати таку структуру: а) характеристика судового провадження певного виду, що включає мету, завдання та напрями судового дослідження; б) типові судові ситуації, що відповідають певному етапу судового провадження; в) типові системи (алгоритми) процесуальних дій і криміналістичних засобів впливу на судові ситуації з метою реалізації обумовлених ними тактичних завдань. Поряд з наявністю загальних закономірностей судового провадження, на яких ґрунтується базова модель судової методики, правомірно припустити існування низки особливостей, властивих як окремим видам судових проваджень, так і розгляду кримінальних справ, класифікованих за іншими критеріями, криміналістичне забезпечення яких потребуватиме розроблення окремих науково-методичних комплексів меншого ступеня загальності.

Підрозділ 4.4 «Концептуальні підходи до створення класифікаційних систем окремих судових методик» містить результати дослідження проблеми систематизації методик судового провадження. Дисертант доводить, що на відміну від системи слідчих ситуацій головними підставами криміналістичної класифікації окремих методик судового провадження повинна стати категоризація кримінальних справ не за кримінально-правовим, а за кримінально-процесуальним та ситуаційним критеріями.

За першим з них запропоновано систему окремих судових методик, сформовану на основі процесуальної диференціації судових проваджень. На підставі ситуаційної характеристики судового провадження кримінальні справи можуть бути поділені на дві великі категорії:

справи зі сприятливою для здійснення завдань кримінального судочинства ситуацією (характеризуються достатнім обсягом доказів, відсутністю суттєвих суперечностей у позиціях сторін, що дозволяє швидко підготувати й провести судовий розгляд протягом одного судового засідання);

справи з несприятливою ситуацією (відрізняються наявністю суттєвих труднощів психологічного, організаційно-забезпечувального та пізнавального характеру, обумовлених конфліктом сторін, протидією судовому дослідженню, дефектами доказової бази).

У підрозділі 4.5 «Ситуаційно-етапна модель загального провадження в суді першої інстанції» наводиться послідовний опис та ситуаційна характеристика етапів судового провадження, до системи яких автор включає періоди до, під час і після проведення підготовчого судового засідання (початковий етап), а також вступну частину судового розгляду та дослідження доказів (подальший етап судового провадження), судові дебати, останнє слово обвинуваченого, постановлення та проголошення судом остаточного рішення у справі (завершальний етап).

На початковому етапі суддя має спрогнозувати розвиток судової ситуації й обрати варіанти своїх дій, здатні забезпечити оптимальний хід з'ясування встановлених під час досудового провадження обставин і перевірку їх доказами. В роботі наводяться джерела необхідної для цього інформації та методи роботи з ними. Ситуації подальшого судового провадження характеризуються тим, що судом за участю сторін проводиться безпосереднє дослідження всіх доказів, необхідних для обґрунтування остаточного судового рішення. Головним питанням цього етапу є визначення обсягу доказів, що підлягають дослідженню, та порядку їх дослідження. Розглянуто варіанти послідовності судового дослідження доказів. Висловлено деякі міркування щодо поняття «очевидно недопустимий доказ».

Ситуація завершального етапу судового провадження може бути ускладнена наведенням сторонами під час судових дебатів та останнього слова обвинуваченого обставин, які мають істотне значення для кримінального провадження, але в силу різних причин не стали предметом судового дослідження. З огляду на це здобувачем аргументується можливість відновлення з'ясування обставин, встановлених під час кримінального провадження, та перевірку їх доказами. Також у цьому підрозділі розглянуто та надано рекомендації щодо дій та рішень суду в деяких проблемних ситуаціях окремих етапів судового провадження, обґрунтовано необхідність удосконалення норм, які регулюють порядок наради суддів та оприлюднення судових рішень.

ВИСНОВКИ

У дисертації проаналізовано основні проблемні питання, пов'язані з визначенням ролі криміналістичних знань у судовому провадженні в їхньому взаємозв'язку з кримінальними процесуальними приписами. Проведене дослідження дозволило розробити й обґрунтувати концепцію вчення про криміналістичне забезпечення судового провадження, окреслити перспективи розвитку цього напряму криміналістичної науки, підготувати пропозиції щодо удосконалення окремих норм кримінального процесуального законодавства, сформулювати низку теоретичних положень і практичних рекомендацій,

спрямованих на оптимізацію дій та рішень суду в складних судових ситуаціях. Найвагомішими з них є такі:

1. Сучасне українське кримінальне судочинство ґрунтується на змагальних засадах і типологічно належить до публічно-змагального виду кримінального процесу, орієнтованого на дотримання балансу суспільних і приватних інтересів, що досягається спрямованістю діяльності владних суб'єктів судового дослідження на встановлення об'єктивної істини при непорушності презумпції невинуватості, за якої всі сумніви тлумачаться на користь обвинуваченого, а тягар доказування покладається на прокурора. Реалізація судом своїх процесуальних обов'язків у контексті завдань кримінального провадження неминуче передбачає його активну участь у пізнанні істини, вміння знаходити найбільш раціональні шляхи її встановлення, використовуючи надані процесуальним законом засоби у поєднанні з рекомендаціями науки криміналістики. Законодавчою гарантією забезпечення дотримання балансу приватних і публічних інтересів у кримінальному судочинстві має стати закріплення поряд зі змагальністю принципу офіційного з'ясування судом усіх обставин у справі.

2. Історичний розвиток українського судочинства супроводжувався запозиченням багатьох теоретичних положень криміналістики, що стосувалися досудового розслідування кримінальних правопорушень, та їхньою адаптацією до розв'язання завдань судового провадження. Зокрема це стосувалося використання криміналістичних методів у процесі судового дослідження. Активне впровадження досягнень криміналістики в судову практику суттєво вплинуло на формування концепції предмета криміналістики, до якого були віднесені й певні питання судового розгляду кримінальних справ. Тому її об'єктом повинна бути й особлива група органічно пов'язаних між собою явищ і процесів, які належать до цієї стадії кримінального провадження, а предметом – система закономірностей організації, підготовки та проведення судового дослідження.

3. Тенденції розвитку криміналістики обумовлюють необхідність обговорення шляхів удосконалення криміналістичного забезпечення судового провадження як складної мультиструктурної системи наукової, педагогічної та прикладної діяльності з розроблення криміналістичних прийомів, методів і рекомендацій для реалізації процесуальних функцій. Вирішення цього завдання передбачає необхідність розроблення відповідної концепції, тобто упорядкованої сукупності науково обґрунтованих поглядів, принципів і загальних положень, що визначають цілі та конкретні завдання, структуру та стратегічний напрям побудови системи криміналістичного забезпечення судового провадження. Її основними складниками є: а) проведення фундаментальних досліджень, націлених на підвищення ефективності можливостей суду щодо дослідження доказів і встановлення істини у справі; б) їх спрямованість на вдосконалення в межах кримінальних процесуальних приписів технологічного, організаційно-тактичного та методико-криміналістичного забезпечення судового провадження; в) функціонування багаторівневої системи інноваційної підготовки висококваліфікованих фахівців і наукових кадрів (підвищення кваліфікації суддів). Перспективними засобами в цьому аспекті є: проведення науково-

практичних конференцій, круглих столів, семінарів з проблем криміналістичного забезпечення судового провадження; включення судових працівників до авторських колективів науково-дослідних розроблень; залучення професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти та науково-дослідних криміналістичних установ до професійного навчання співробітників судових органів та ін.

4. З огляду на об'єктне та предметне розширення сфери криміналістичних досліджень та вплив на них положень кримінального процесуального права вимагають перегляду традиційні уявлення щодо внутрішньої будови основних частин науки криміналістики. Зокрема, в структурі криміналістичної тактики доцільно виокремити два основні компоненти: 1) тактику кримінального переслідування; 2) тактику судового провадження (тактику суду). Захисник, діяльність якого не обумовлюється обов'язком розкриття істини у справі, не є адресатом тактико-криміналістичних розробок та не належить до суб'єктів криміналістичної тактики, метою якої є сприяння компетентним органам і посадовим особам у встановленні дійсних обставин досліджуваної події.

5. Судова тактика є підрозділом криміналістичної тактики, що являє собою систему наукових положень і заснованих на них прийомів і рекомендацій з організації судового провадження, обрання суддею раціональної лінії поведінки, ефективних способів проведення процесуальних дій, спрямованих на дослідження, перевірку й оцінку судових доказів з метою встановлення дійсних обставин досліджуваної події та ухвалення законного й обґрунтованого рішення. До базових елементів предмета судової тактики віднесено закономірності, що знаходяться у сфері організації та планування судового провадження, дослідження доказів. Вказані закономірності виражаються у різного роду залежностях, що проявляються у судовій діяльності, порядку й обсягу дослідження доказів, обумовленості тактичної діяльності суду необхідністю усунення суперечностей у наданих сторонами доказах тощо. У практичному сенсі судова тактика є особливим видом діяльності суду з аналізу наявної ситуації, прийняття на його основі тактичних рішень, втілених у план судового дослідження та його здійснення в ході судового розгляду.

6. Тактика суду значною мірою детермінована процесуальними умовами судового розгляду, а також низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, під впливом яких формується обстановка окремого судового провадження – конкретна судова ситуація. Судова ситуація є наявним на певний момент судового провадження становищем, що характеризується сукупністю обставин та умов, у яких будуються взаємовідносини суду з іншими учасниками кримінального провадження. За ступенем загальності обставин судового провадження ситуації поділяються на: типові, що характерні для розгляду певної категорії кримінальних справ; індивідуальні, які відображають специфіку окремого судового провадження. Важливою є класифікація судових ситуацій за характером впливу на можливості вирішення завдань кримінального судочинства, вони поділяються на дві великі групи – сприятливі та несприятливі (інформаційно невизначені і конфліктні). Інформаційно невизначені ситуації обумовлюються,

зокрема заборону надавати суду до початку розгляду справи будь-які документи окрім обвинувального акту та цивільного позову (заяви потерпілого), що суттєво ускладнює планування судового розгляду. Конфліктна судова ситуація є граничним проявом протиріччя між його суб'єктами, що характеризується девіантністю поведінки, результатом якої стає порушення норм кримінального процесуального права. За критерієм істотності шкоди, що завдається ними правосуддю, процесуальні конфлікти мають: низький (недотримання норм моралі, професійної етики, незначні процесуальні правопорушення); середній (порушення встановлених процесуальним законом правил поведінки, що перешкоджають руху кримінальної справи) і високий (виражається у вчиненні злочинів, передбачених нормами розділу XVIII КПК України) ступені інтенсивності.

7. Важливим є організаційний аспект судового провадження, який полягає у створенні належних умов для ефективного керування судовим засіданням, проведення процесуальних дій, упорядкування процесу судового дослідження. Оперативність судового провадження та його конструктивність залежать від безперервності судового розгляду, що можливо лише за умови його належного організаційного забезпечення, що є нездійсненим без вихідної інформації, яка забезпечує процес прийняття тактичних рішень необхідними даними для аналізу ситуацій. Тож закономірність, що забезпечує ефективність кримінального судочинства можна зобразити як ланцюг залежностей, ключовою ланкою якого є інформація: інформація → організація → безперервність → розумні строки + якість.

8. Провідним методом організації судового провадження є його планування, для ефективності якого суду потрібна вихідна інформація щодо кінцевої ситуації досудового розслідування, що не передбачається чинною редакцією статті 291 КПК України. Для усунення цього недоліку пропонується доповнити частину другу цієї статті нормою, згідно з якою обвинувальний акт повинен містити відомості про докази, що підтверджують обставини кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, із зазначенням того, яка обставина яким доказом підтверджується, а також докази, отримані в результаті перевірки доводів обвинуваченого на свій захист.

Проблемним в організаційному аспекті є й питання взаємного відкриття сторонами кримінального провадження зібраних матеріалів, що є недостатньо чітко виписаним в КПК України. Для усунення цього недоліку пропонується доповнити статтю 293 КПК України положеннями, згідно з якими після отримання копії обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру особи, зазначені у частині першій цієї статті, мають право, а захисник зобов'язаний за три робочі дні до підготовчого судового засідання подати до суду акт захисту, а до прокуратури – його копію.

9. Актуальним завданням судової тактики є розроблення та впровадження адекватної змагальному процесу технології судового доказування. Наразі практика подання сторонами доказів зводиться до фізичного передання суду доказових джерел під час розгляду судом клопотань учасників судового провадження в порядку, передбаченому статтею 350 КПК України, з розрахунком

на їхнє подальше оголошення головуючим. Але така форма судового дослідження суперечить сучасним уявленням про сутність процесуального змагання сторін кримінального провадження. У зв'язку з цим пропонується розглядати цю процедуру, в якій сторони під час надання документальних доказів повинні не тільки наводити найменування документів, якими вони аргументують свої позиції, але й розкривати їх зміст та повідомляти про обставину, на підтвердження якої вони подаються, так щоб це було зрозуміло як для суду, так й інших осіб. Таким чином подання доказів логічно перетворюється з механічного передавання головуючому матеріалів досудового розслідування на процес демонстрації сторонами своїх доказів, обґрунтування їхньої вагомості, переконливості, доведення допустимості.

10. Найпоширенішою та найскладнішою судовою дією є допит. На основі аналізу та узагальнення судової практики сформульовані правила і прийоми прямого, перехресного, повторного судового допиту, що стосуються осіб окремих категорій, зокрема: учасника злочинної групи, матеріали кримінальної справи щодо якого виділені в окреме провадження; владних суб'єктів досудового розслідування, які допитуються як свідки обвинувачення. Під час їх допиту сторони кримінального провадження мають право оперувати показаннями обвинуваченого, зафіксованими у протоколах слідчих допитів, що надає можливість виявити у суді їх вірогідність.

11. Важливим аспектом судового провадження є використання спеціальних знань для встановлення об'єктивної істини. На основі аналізу нормативно-правових актів та узагальнення судової практики визначені форми використання спеціальних знань: а) допит обізнаного свідка, який випадково став очевидцем досліджуваних судом обставин або є носієм спеціальних знань в силу виконання певних професійних обов'язків (лікар, ревізор, бухгалтер тощо); б) допит експерта в суді для роз'яснення наданого висновку; в) доручення проведення експертизи судом; г) надання суду технічної, консультативно-довідкової та іншої фахової допомоги. У зв'язку з цим відзначається, що тактика проведення експертизи в суді є системою розроблених криміналістикою теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо найефективнішого використання спеціальних знань експерта з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження.

З огляду на пропозицію стосовно впровадження в кримінальний процес принципу офіційного з'ясування судом усіх обставин справи та розширення у зв'язку з цим його повноважень щодо ініціювання проведення окремих процесуальних дій необхідно внести відповідні корективи до статті 332 КПК України. У зв'язку з цим пропонується доповнити цю статтю нормою, згідно з якою експертна установа, експерт або експерти, яким доручається проведення експертизи визначаються за взаємною згодою сторін, а якщо такої згоди не досягнуто, то це питання вирішує суд.

12. Ґрунтуючись на сучасних уявленнях про предмет і систему криміналістики в структурі криміналістичної методики можна виділити методику судового провадження (судову методику). Судова методика є системою

теоретичних положень, що відбивають закономірності організації судового розгляду кримінальних справ окремих категорій, і розроблених на їх основі науково обґрунтованих і практично апробованих рекомендацій щодо раціональної діяльності судді згідно з наявною ситуацією. Як об'єкт криміналістичної методики судова діяльність підлягає дослідженню з метою визначення найбільш раціональної побудови процесу пізнання судом обставин, що мають значення для кримінального провадження певної категорії. У результаті повинні бути встановлені найважливіші закономірності організації судового провадження, до яких насамперед належать зв'язки та залежності судового розгляду від об'єктивних і суб'єктивних чинників, що формують умови судового розгляду кримінальних справ окремих категорій. Такі закономірності складатимуть предмет судової методики.

13. Для розроблення проблем судової методики актуальним є питання ситуаційної характеристики судового провадження, що віддзеркалює всі істотні елементи обстановки судового провадження. Зважаючи на існування загальних закономірностей виникнення й розвитку судових ситуацій, характерних для того чи іншого етапу судової стадії кримінального процесу, теоретично доцільною і практично виправданою є концентрація зусиль науковців на створенні базової методики судового розгляду кримінальних справ. Вона повинна віддзеркалювати зміст комплексу впорядкованих криміналістичних методів і прийомів управління процесом судового дослідження та рекомендацій щодо їхнього застосування відповідно до ситуацій, що складаються на тому чи іншому етапі загального порядку розгляду кримінальної справи в суді першої інстанції. Базова судова методика покликана стати орієнтиром для формування окремих методик судового розгляду справ певних категорій. У зв'язку з цим пропонується така структура базової моделі судово-методичного комплексу: а) характеристика судового провадження (мети, завдань, напрямів судового дослідження); б) типові судові ситуації певних етапів судового провадження; в) типові системи (алгоритми) процесуальних дій і засобів впливу на судові ситуації з метою реалізації обумовлених ними тактичних завдань. За прикладом структури методик досудового розслідування доцільним є виділення певних етапів і в методиках судових проваджень, а за необхідності й окремих процедур судового розгляду. Зокрема, за основу побудови системи окремих судових методик за процесуальним принципом має бути взято кримінально-процесуальну диференціацію судових проваджень (загальні, особливі, спеціальні, спрощені), кожне з яких має свої особливості як у процесуальній регламентації, так і в організаційно-тактичному аспекті.

Наведені висновки віддзеркалюють викладені у дисертації та опубліковані у наукових статтях положення, які містять у собі обґрунтування сформульованих пропозицій щодо удосконалення правового, науково-методичного та дидактичного забезпечення судового провадження.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Монографії

1. Мирошниченко Ю. М. Процесуальні та філософсько-правові проблеми здійснення правосуддя в кримінальному провадженні : монографія. Харків : Панов, 2017. 200 с.
2. Мирошниченко Ю. М. Тактика суду в системі криміналістики. *Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Vol. 3. Lublin: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2017. Pp. 147-164.*
3. Мирошниченко Ю. М. Тактика суду в системі криміналістики: структурно-функціональний аналіз : монографія. Харків, 2019. 227 с.
4. Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія. Ужгород : РІК-У, 2023. 456 с.

Статті у наукових періодичних виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Мирошниченко Ю. М. Проблеми інформаційного забезпечення організаційно-тактичної діяльності судді в нових процесуальних умовах. *Форум права.* 2013. № 2. С. 359–365. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2013_2_55
2. Мирошниченко Ю. М. Суд як суб'єкт криміналістичної тактики. *Право і суспільство.* 2014. № 1. С. 240-245.
3. Мирошниченко Ю. М. Коротка типологічна характеристика українського кримінального судочинства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 8. С. 125-131.
4. Мирошниченко Ю. Ще раз про тактико-організаційну діяльність суду на стадії підготовчого провадження. *Юридичний вісник.* 2015. № 1. С. 148-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2015_1_28
5. Мирошниченко Ю. М. Змагальність кримінального судочинства України: історія, сучасність, перспективи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юрид. науки.* 2015. Вип. 6. Т. 3. С. 101-105.
6. Мирошниченко Ю. М. Про критерій істини в кримінальному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2016. № 4. С. 206-210. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2016/58.pdf
7. Мирошниченко Ю. М. Проблема істини в кримінальному процесі (філософсько-юридичний аспект). *Слово Національної школи суддів України.* 2016. № 2 (15). С. 139-148.
8. Мирошниченко Ю. М. Про об'єктивну істину і змагальність кримінального судочинства. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 11. С. 109-115.

9. Мирошніченко Ю. М. Принцип вільної оцінки доказів в аспекті незалежності суду та самостійності судді у вирішенні кримінальних справ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 5. С. 140-143 URL: http://www.lsej.org.ua/2_2014/21.pdf
10. Мирошніченко Ю. М. Вербальна інформація в кримінальному провадженні: шляхи отримання, форми закріплення, режим використання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 338-341. URL: http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/2_2018.pdf
11. Мирошніченко Ю. М. Про детермінанти тактики суду в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету: Серія «Юриспруденція»*. 2018. Вип. 35. Т. 2. С. 84-87.
12. Мирошніченко Ю. М. З історії криміналістичної тактики (донауковий період). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2019. № 42. Т. 1. С. 141-144.
13. Мирошніченко Ю. М. Періодизація розвитку криміналістичної тактики. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 194-197.
14. Мирошніченко Ю. М. Про деякі загальносистемні властивості криміналістичної тактики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1. С. 176-180. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2019/49.pdf
15. Мирошніченко Ю. М. Криміналістична тактика в період становлення науки криміналістики. *Юридичний бюлетень*. 2020. Випуск 13. С. 201-207.
16. Мирошніченко Ю. М. Розвиток криміналістичної тактики на стадії зрілої науки. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2020. Вип. 3 (47). С. 96-100.
17. Мирошніченко Ю. М. Розвиток криміналістичної тактики на етапі формування криміналістики як науки. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2020. № 1. С. 261-266.
18. Мирошніченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: від ідеї до теорії. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 211-216.
19. Мирошніченко Ю. М. Концептуальні підходи до класифікації окремих судових методик. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 345-348. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-8/79>
20. Мирошніченко Ю. М. Способи розв'язання судом ситуації «Заява обвинуваченого про застосування заборонених методів розслідування». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 4. С. 88-93.
21. Мирошніченко Ю. М. Зміст і порядок подання доказів під час судового розгляду кримінальних справ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2021. № 52. С. 90-93.
22. Мирошніченко Ю. М. Загальні положення криміналістичної методики судового розгляду кримінальних справ. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2021. Вип. 3(95). С. 276-286.
23. Мирошніченко Ю. М. Базова модель окремої методики судового провадження: завдання, зміст, структура. *Правовий часопис Донбасу*. 2021. № 4

(77). С. 164-170.

24. Мирошниченко Ю. М. Основні засади побудови методичних комплексів криміналістичного забезпечення судового провадження. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 3. С. 284-289.

25. Мирошниченко Ю. М. Деякі ускладнення початкового етапу судового провадження та шляхи їх розв'язання. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 3. С. 16-26.

26. Мирошниченко Ю. М. Проблема розв'язання судом ситуацій, зумовлених клопотаннями сторін кримінального провадження про визнання доказів недопустимими. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. Т. 28. № 29. С. 152-159.

27. Мирошниченко Ю. М. Завдання початкового етапу судового провадження та методи його реалізації. *Київський часопис права*. 2021. № 3. С. 203-207.

28. Myroshnychenko, Yu. Theory of Forensic Provision of Legal Proceedings: First Step. *Архів кримінології та судових наук*. 2021. № 2 (4). С. 102-108.

29. Мирошниченко Ю. М. Процесуальні чинники тактики судового розгляду кримінальних справ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 510-513. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/125>

30. Мирошниченко Ю. М. Поняття та види процесуальних дій суду в кримінальному провадженні. *Law. State. Technology*. 2022. Вип. 1. С. 130-135.

31. Мирошниченко Ю. М. Ситуаційний підхід – методологічна основа теорії та практики криміналістичного забезпечення судового провадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С. 634-637. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-10/160>

32. Мирошниченко Ю. М. Природа та зміст судової ситуації. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2022. Вип. 14 (26). С. 181-187.

33. Мирошниченко Ю. М. Базові засади тактики судового допиту в кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 669-671. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-11/162>

34. Мирошниченко Ю. М. Вплив особливостей судового допиту на зміст тактичних засобів його оптимізації. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5. С. 356-359.

35. Мирошниченко Ю. М. Ситуаційна модель подальшого етапу судового провадження в кримінальному процесі. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2022. № 9–10. С. 77-86.

36. Мирошниченко Ю. М. Форми і тактика використання спеціальних знань у судовому провадженні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. № 96. С. 50-55.

37. Мирошниченко Ю. М. Загальні положення тактики судових дій у кримінальному провадженні. *Правовий часопис Донбасу*. 2022. № 4 (81) ч. 2. С. 172-177.

38. Мирошниченко Ю. М. Тактика і технологія проведення експертиз під час

судового розгляду кримінальних справ (визначення та співвідношення понять). *Law. State. Technology*. 2022. Вип. 2. С. 49-54.

39. Мирошніченко Ю. М. Необхідна нова технологія дослідження доказів у кримінальному судочинстві. *Слово Національної школи суддів України*. 2022. № 3-4 (40-41). С. 68-77.

40. Мирошніченко Ю. М. Ситуаційна характеристика завершального етапу судового розгляду кримінальних справ. *Нове українське право*. 2023. Вип. 1. С. 181-187.

41. Мирошніченко Ю. М. Основні положення концепції криміналістичного забезпечення судового провадження. *Нове українське право*. 2023. Вип. 4. С. 185-190.

42. Мирошніченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: онтологічний, методологічний і праксеологічний аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 79: ч. 2. С. 262-267.

43. Мирошніченко Ю. М. Отримання та підготовка деяких об'єктів для проведення експертизи під час судового розгляду кримінальних справ. *Київський юридичний журнал*. 2023. Вип. 4. С. 82-87.

44. Мирошніченко Ю. М. Допит владних суб'єктів досудового розслідування під час судового провадження. *Аналітико-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 543-546.

45. Мирошніченко Ю. М. Щодо визначення терміну «криміналістичне забезпечення»: семантичний аспект. *Law. State. Technology*. 2023. Вип. 3. С. 50-55.

Наукові публікації у наукових періодичних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та Scopus

1. Muzychuk O., Shopina I., Syadristaya I., & Myroshnychenko Y. Judiciary and legal proceedings under martial law. *Lex Humana*. 2023. Vol. 15 No. 4. Pp. 364–375. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2791>. (Особистий внесок здобувача: досліджено проблеми змагальності кримінального судочинства, ролі кримінального суду в сучасному процесі) (Web of Science).

2. Ilchyshyn, N., Brusakova, O., Krykun, V., & Myroshnychenko, Y. (2023). International Legal Cooperation in the Field Of Criminal Justice: New Challenges and Ways to Overcome Them. *Journal of Law and Sustainable Development*, 11(4), e767. DOI: <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i4.767>. (Особистий внесок здобувача: досліджено питання міжнародного співробітництва в галузі підготовки кадрів у сфері кримінальної юстиції, обміну інформацією про нові методи навчання та позитивним досвідом їхнього використання) (Scopus).

3. Filipenko, N., Juodkaitė-Granskienė, G., Ivanovic, A., Turska, V., Myroshnychenko, Y. (2023). Particular Aspects of International Cooperation of Ukrainian Forensic Science Institutions with Foreign Specialists in Collecting, Studying and Processing Human Genomic Information and Conducting Molecular Genetic Analysis. In: Nechyporuk, M., Pavlikov, V., Kritskiy, D. (eds) *Integrated Computer Technologies in Mechanical Engineering - 2022. ICTM 2022. Lecture Notes in*

Networks and Systems, vol 657. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-36201-9_48. (Особистий внесок здобувача: сформульовано положення щодо отримання біологічного матеріалу для проведення молекулярно-генетичного аналізу) (Scopus).

Статті у наукових виданнях інших держав з юридичного напрямку

1. Мирошниченко Ю. М. Щодо концепції конвенційної істини в кримінальному процесі. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2016. № 4. С. 198-201.
2. Мирошниченко Ю. М. Про істинність, достовірність і ймовірність у судовому пізнанні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 3. С. 119-123.
3. Мирошниченко Ю. М. Криза криміналістики з точки зору системного підходу. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. № 6. Ч. 2. С. 116-120.

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Мирошниченко Ю. М. Об'єктивна істина і змагальність: чи можливий симбіоз. *Сучасна наукова дискусія: питання юриспруденції* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, Запоріжжя, 21-22 жовтня 2016 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. С. 130-133.
2. Мирошниченко Ю. М. До питання про сутність істини в кримінальному процесі. *Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку вітчизняного законодавства* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпро, 25-26 листопада 2016 р. Дніпро : Дніпропетровський гуманітарний університет, 2016. С. 235-238.
3. Мирошниченко Ю. М. Вільна оцінка доказів і незалежність суду в питанні кримінально-правової кваліфікації (проблема співвідношення). *Актуальні проблеми науки та освіти* : збірник матеріалів ХІХ підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. Маріуполь : МДУ, 2017. С. 30-32.
4. Мирошниченко Ю. М. Криміналістична тактика і кримінальний процес: обґрунтування єдності методологічних основ як актуальне завдання загальної теорії криміналістики. *Стратегії розвитку та пріоритетні завдання юридичної науки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 9-10 червня 2017 р.). Київ : НДІ публічного права, 2017. С. 96-100.
5. Мирошниченко Ю. М. Критерій істини в кримінальному процесі. *International Multidisciplinary Conference «Key Issues of Education and Sciences: Development Prospects for Ukraine and Poland»*. Stalowa Wola, Republic of Poland, 20-21 July 2018. Volume 5. Stalowa Wola: Izdevnieciba "Baltija Publishing", 2018. Pp. 16-19.
6. Мирошниченко Ю. М. До питання про конвенційну істину в кримінальному судочинстві. *Інтеграція юридичної науки в сучасних умовах* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 23-24 серпня 2019 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 105-107.
7. Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового

провадження – актуальний напрям розвитку криміналістики. *Проблеми теорії та практики кримінального провадження* : матеріали круглого столу (м. Харків, 17 червня 2021 р.) / редкол.: В. В. Сокурєнко (голова), Л. В. Могілевський, М. Г. Щербаковський. Харків : Харківський національний університет внутрішніх справ, 2021. С. 206-209.

8. Мирошніченко Ю. М. Основи криміналістичної методики судового провадження. *Інтеграція юридичної науки і практики в сучасних умовах* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20-21 серпня 2021 р. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2021. С. 59-62.

9. Мирошніченко Ю. М. Про принципи побудови окремих криміналістичних методик судового провадження. International scientific conference «*Legal education and science as the need of the hour: new European challenges*» : conference proceedings, October 8-9, 2021. Łódź, the Republic of Poland : "Baltija Publishing", 2021. Pp. 164-167.

10. Мирошніченко Ю. М. Щодо сутності подання доказів під час судового розгляду кримінальних справ. *Становлення та розвиток правової держави: проблеми теорії та практики* : матеріали XIV міжнародної науково-практичної конференції, що присвячена 101-річчю Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, м. Миколаїв, 2–3 грудня 2021 р. Миколаїв : Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 511-514.

11. Мирошніченко Ю. М. Перевірка судом доводів обвинувачених про застосування недозволених методів слідства. International scientific conference «*Innovative views in European fundamental scientific-practical legal studies*» : conference proceedings, December 28–29, 2021. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2021. Pp. 194-198.

12. Мирошніченко Ю. М. Деякі міркування щодо формування та систематизації окремих методик судового провадження. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Кременчук, 21–22 січня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 274-277.

13. Мирошніченко Ю. М. Подолання інформаційної невизначеності на початковому етапі судового провадження. *Український дослідницький простір в умовах війни: адаптація й перезавантаження технічних і юридичних наук* : збірник матеріалів доповідей учасників міжнародної науково-практичної конференції. (Харків-Рига, 31 травня 2022 р.). Харків, 2022. 151-153.

14. Мирошніченко Ю. М. Щодо базової моделі криміналістичної методики судового провадження. International scientific conference «*The role of legal science in establishing a new world order in wartime and post-war period*» : conference proceedings, July 29–30, 2022. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. Pp. 262-265.

15. Мирошніченко Ю. М. Загальні умови судового розгляду як детермінанти тактики суду в кримінальному провадженні. International scientific conference «*New approaches and current legal research*» : conference proceedings (November 3–4, 2022. Riga, the Republic of Latvia). Riga, Latvia : "Baltija Publishing", 2022. Pp.

175-178.

16. Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення спрощених судових процедур у кримінальному провадженні: постановка проблеми : *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кременчук, 2–3 грудня 2022 року). Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. С. 200-202.

17. Мирошниченко Ю. М. Процесуальні дії суду (криміналістичний аспект). *Юридичні науки: проблеми та перспективи* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 лютого 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 247-251.

18. Мирошниченко Ю. М. Ситуаційний підхід у теорії та практиці криміналістичного забезпечення судового провадження. *International scientific conference «European potential for the development of legal science, legislation and law enforcement practice»* : conference proceedings (August 2–3, 2023, Wloclawek, the Republic of Poland). Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. Pp. 150-152.

19. Мирошниченко Ю. М. Стисло про тактику судових дій у кримінальному провадженні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права* : матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 22–23 грудня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 318-322.

20. Myroschnychenko Y. M. A system-activity approach to understanding the phenomenon of forensic support. *International scientific conference The latest law developments* : Conference Proceedings (April 3–4, 2024. Wloclawek, Republic of Poland). Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. P. 137-140.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Мирошниченко Ю. Тактика суду в кримінальному провадженні: генеза та перспектива. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 84-97.

2. Мирошниченко Ю. М. Судовий допит у кримінальному провадженні : науково-практичний посібник / За ред. проф. А. Ф. Волобуєва. Кропивницький : ДонДУВС, 2023. 97 с.

АНОТАЦІЯ

Мирошниченко Ю. М. Криміналістичне забезпечення судового провадження: концептуальні основи. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2024.

Дисертація є першою, після введення в дію чинного КПК України, науковою працею, в якій на основі комплексного аналізу проблем кримінального

судочинства розроблено й обґрунтовано концептуальні основи теорії криміналістичного забезпечення судового провадження.

У дисертації досліджується розвиток наукових поглядів щодо необхідності створення криміналістичних засобів для потреб судового провадження та визначаються напрями судової діяльності, що потребують криміналістичного забезпечення. Доводиться можливість та необхідність встановлення об'єктивної істини у кримінальному процесі як філософсько-теоретичної основи цілевизначення в судовій діяльності. Аналізується роль суду як суб'єкта доказування у кримінальному процесі та обґрунтовується його активна участь у дослідженні обставин кримінального провадження як детермінанта криміналістичного забезпечення судового провадження. Розкриваються передумови та чинники, що обумовлюють необхідність створення окремої теорії криміналістичного забезпечення судового провадження. Пропонується концепція розбудови системи криміналістичного забезпечення судового провадження.

Досліджуються зміст і структура криміналістичної тактики та місце в ній тактики судового розгляду кримінальних справ. Розкривається поняття, чинники та обмеження судової тактики, наукові основи та прикладні проблеми організації судового провадження. Висвітлюється значення ситуаційного підходу як методологічної основи тактики суду в кримінальному провадженні. Розробляється нова технологія судового дослідження. Розглядаються процесуально-правові та криміналістичні аспекти проведення окремих судових дій.

Формулюються теоретичні основи методики судового провадження, конструюється базова методика судового розгляду кримінальних справ, пропонуються концептуально нові підходи до побудови окремих судових методик та системи їхньої класифікації. Презентується ситуаційно-етапна модель загального провадження в суді першої інстанції. Надаються рекомендації щодо дій та рішень суду в деяких проблемних ситуаціях, що виникають на окремих етапах судового провадження. Пропонується низка змін і доповнень до КПК України, спрямованих на оптимізацію судового провадження.

Ключові слова: криміналістичне забезпечення судового провадження, судова тактика, технологія судового дослідження, тактика судових дій, тактика судового допиту, тактика використання спеціальних знань, тактика проведення судової експертизи, методика судового провадження.

ABSTRACT

Myroshnychenko Yu. M. Forensic support of court proceedings: conceptual foundations. – On rights for manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Legal Sciences on the specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational search activity. – Donetsk State University of Internal Affairs, Donetsk, 2024.

The dissertation is the first, after the introduction of the current CPC of Ukraine,

scientific work, in which, on the basis of a comprehensive analysis of the problems of criminal justice, the conceptual foundations of the theory of forensic support of judicial proceedings were developed and substantiated.

The dissertation explores the development of scientific views on the need to create forensic tools for the needs of judicial proceedings and determines the areas of judicial activity that require forensic support. The possibility and necessity of establishing objective truth in the criminal process as the philosophical and theoretical basis of purpose determination in judicial activity is proved. The role of the court as a subject of evidence in the criminal process is analyzed and its active participation in the study of the circumstances of criminal proceedings as a determinant of the forensic support of judicial proceedings is substantiated. The prerequisites and factors that necessitate the creation of a separate theory of forensic support of court proceedings are revealed. The concept of development of the system of forensic support of court proceedings is proposed.

The content and structure of forensic tactics and the place in it of tactics of trial of criminal cases are investigated. The concept, factors and limitations of judicial tactics, scientific foundations and applied problems of the organization of judicial proceedings are disclosed. The significance of the situational approach as a methodological basis for the tactics of the court in criminal proceedings is highlighted. A new technology of forensic research is being developed. The procedural, legal and forensic aspects of conducting certain judicial actions are considered.

The theoretical foundations of the methodics of judicial proceedings are formulated, the basic methodics of judicial consideration of criminal cases is constructed, conceptually new approaches to the construction of individual judicial methods and the system of their classification are proposed. The situational-stage model of general proceedings in the court of first instance is presented. Recommendations on the actions and decisions of the court in some problematic situations arising at certain stages of the trial are provided. A number of amendments and additions to the CPC of Ukraine are proposed, aimed at optimizing judicial proceedings.

Keywords: forensic support of court proceedings; court tactics; court investigation technology; tactics of court actions; tactics of judicial interrogation; tactics of using special knowledge; tactics of forensic examination; methodics of court proceedings.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи
Донецького державного університету внутрішніх справ
25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4473 від 24.01.2013 р.
Підп. до друку 04.07.2024 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк RISO.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 1,9. Тираж 100 прим.